

УДК 339.7:339.923

Липчук В.В., д.е.н., професор[©], Липчук Н.В., к.е.н., доцент
Львівський національний аграрний університет

СПІЛЬНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЄС НА 2013-2020 РОКИ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

В статті розглядається особливості реформування та нові орієнтири Спільної аграрної політики Європейського Союзу в контексті нової планової перспективи на 2013-2020 роки, відповідно до прийнятої стратегії “Європа 2020” та можливості їх врахування у формуванні вітчизняної програми та стратегій розвитку сільського господарства і сільських територій.

Ключові слова: Спільна аграрна політика, Європейський Союз, сільське господарство, сільські території, орієнтири, пріоритети.

Постановка проблеми. Спільна аграрна політика (САП) з часів свого заснування (1957 р) постійно підлягала реформуванням, що визначалося сукупністю як внутрішніх (передусім розширення союзу), так і зовнішніх чинників. Головним в процесі реформ було модифікація цілей САП з суто сільськогосподарських до загальногосподарських. В даний час після періоду так званого лікарського обстеження (Nealth Check) [3, с.93], практично завершуються дебати стосовно концепції реформування САП, визначаються її орієнтири, пріоритети і проекти на нову планову перспективу – 2013-2020 роки. Безперечно, що це може мати як прямий, так і опосередкований вплив на розвиток трансформаційних процесів у вітчизняному сільському господарстві.

Аналіз останніх досліджень. Проблема розвитку сільського господарства та села в контексті євроінтеграційних процесів останнім часом все частіше стає предметом публікацій у вітчизняній аграрній науці [1, 2, 3]. Однак очікувані зміни у Спільній аграрній політиці, що очевидно визначатимуть і перспективність українського села і сільського господарства на період до 2020 року, практично не розглядаються.

Мета роботи Завданням даної публікації є представлення результатів дослідження очікуваних змін в Спільній аграрній політиці Європейського Союзу на 2013-2020 роки відповідно до різних сценаріїв розвитку, що може мати суттєве значення в процесі реалізації інтеграційних намірів України.

Виклад основного матеріалу. Проблеми реформування як фінансової системи ЄС, так і Спільної аграрної політики назріла давно, оскільки існує потреба в більшій їх прозорості, демократичності контролю, врахуванні посилення конкуренції та глобалізаційних процесів, змін ситуації на аграрних ринках, нових вимог і преференцій споживачів. Саме в такому контексті ці проблеми передбачається вирішувати в новій фінансовій перспективі на 2013-2020 роки.

© Липчук В.В., Липчук Н.В., 2012

Проблеми і перспективи Європейського Союзу, зокрема стосовно сільського господарства і сільських територій треба, очевидно, розглядати в контексті останніх кризових явищ, а також існуючих суперечностей між глобальними ринками та політичними процесами, в яких виборці втратили терпливість до проблем, пов'язаних з глобалізацією, та безпорадністю і нездатністю окремих урядів розв'язувати нові суспільно-економічні проблеми. Стосовно аграрної політики, то і надалі один з основних конфліктів полягає у розбіжності інтересів між споживачами і виробниками. Виробники домагаються безпеки і захисту своїх інтересів перед світовою конкуренцією, споживачі, в свою чергу, очікують неможливого – найдешевших і найякісніших продуктів харчування.

В сільському господарстві, риболовстві і лісництві в країнах Євросоюзу зайнято 13,6 млн. осіб. Ще 5 млн. осіб зайнято в сфері переробки сільськогосподарської продукції. Це складає 8,6% всіх зайнятих в ЄС. Разом ці галузі дають 4 % валового внутрішнього продукту. Європейський Союз є найбільшим виробником продовольства і напоїв [46 с.2]. В Європейському Союзі функціонує 13,7 млн. господарств, які здійснюють діяльність на 47% території союзу. Середня величина одного господарства складає 12, 6 га. У світовому експорті сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів на ЄС приходить 17% причому 67% загального експорту складають товари високої доданої вартості і глибокої переробки [5, с.10].

Форму політики Європейського Союзу, а відповідно розмір і структуру витрат на сільське господарство і сільські території на перспективу визначатиме стратегія “Європа 2020”, яка була прийнята в березні 2010 року і отримала назву “Стратегія інтелегентного і зрівноваженого розвитку, сприяючого суспільній активності”. Визначені даною стратегією пріоритети охоплюють всі три елементи класичної концепції зрівноваженого розвитку, тобто економічний, суспільний і середовищний (природний).

Дебати стосовно спільної аграрної політики розпочалися в 2010 році, а в кінцеву стадію ввійшли в жовтні 2011 року шляхом започаткування Європейською Комісією публікації проектів стосовно функціонування САП, яка сформована передусім на стратегії “Європа 2020”. Головною метою Союзу визнається не тільки підвищення конкурентоспроможності ЄС на глобальному ринку, але також підвищення ефективності використання природних ресурсів та турбота про зрівноважене середовище ведення економічної діяльності.

В стратегії “Європа 2020” визначено три взаємно пов'язані між собою пріоритети розвитку:

- 1) інтелектуальний розвиток: розвиток економіки, основаної на знаннях та інноваціях;
- 2) зрівноважений розвиток: розвиток економіки, здатної ефективніше використовувати ресурси, більш узгодженою з середовищем та більш конкурентоспроможною;

3) розвиток сприяючий суспільній активності: розвиток економіки з високим рівнем зайнятості населення, що забезпечує суспільну і територіальну узгодженість.

Пріоритетний розвиток сільських територій зафіксовано у всіх трьох пріоритетах розвитку в стратегії “Європа 2010” (рис.1).

Рис. 1. Місце сільських територій в пріоритетах розвитку Європейського Союзу*

*Джерело: опрацьовано на основі [5; 8]

Крім прийнятих пріоритетів Європейська комісія визначила ще сім ключових проектів, які мають підтримувати вказані пріоритети і сприяти досягненню цілей реалізації стратегії. Такі проекти мають бути реалізовані на рівні ЄС і окремих країн. Серед них доцільно відмітити ті, які безпосередньо пов’язані з розвитком сільського господарства і передусім розвитком сільських територій: “Союз інновацій” (мета - покращення доступу до фінансування досліджень і інновацій), “Дорогу молодим” (мета - покращення результатів

системи навчання і полегшення молоді виходу на ринок праці), “Європейська програма боротьби з бідністю”, “Європа яка ефективно використовує ресурси”. Цікавим є те, що мабуть вперше не подається жодних відмінностей щодо стратегій розвитку міста чи села.

Визначені і певні кількісні орієнтири реалізації пропонованої стратегії, зокрема: рівень зайнятості населення у віку 20-64 роки повинен складати 75 %, на інвестиції в науку і розвиток треба призначити 3 % валового продукту, кількість осіб, що завчасно закінчують шкільну науку обмежити до 10 %, а 40 % осіб молодого покоління повинні здобути вищу освіту, кількість осіб, що є під загрозою бідності – зменшити на 20 млн.

Європейською комісією опрацьовано три варіанти розвитку сільського господарства, зокрема, на основі існуючих тенденцій і стратегії, найбільш песимістичний та найбільш оптимістичний.

В повідомленні від листопада 2010 року Європейська Комісія визначила основні пріоритети спільної аграрної політики. Зокрема:

1. Окупність виробництва продовольства:

- підтримка доходів сільськогосподарських виробників і зменшення їх коливань;

- покращення конкурентоспроможності сільського господарства і зміцнення його частки в продовольчому ланцюгу;

- винагорода за труднощі ведення виробництва на територіях з особливими природними обмеженнями;

2. Зрівноважене використання природних ресурсів і діяльність узгоджена з кліматом;

- гарантія зрівноваженої виробничої діяльності і забезпечення постачання природних публічних благ;

- підтримка екологічного зростання шляхом інновацій;

3. Зрівноважений територіальний розвиток:

- підтримка зайнятості на сільських територіях і допомога в збереженні соціальних структур на селі;

- покращення сільської економіки і промування диверсифікації;

- врахування структурної різноманітності сільськогосподарських систем, покращення кондиції малих підприємств та розвиток місцевих ринків [6].

У відповідності до цього пропонуються і зміни в основних інструментах САП, зокрема щодо застосування безпосередніх оплат, ринкових засобів та розвитку сільських територій. Вводиться так званий “зелений” компонент оплати, який призначений для виробників, які реалізують три завдання:

1. диверсифікацію землеробства – господарства, площа яких перевищує 3 га зобов’язані займатися виробництвом щонайменше трьох культур, кожна з яких не повинна перевищувати 70%;

2. збереження площі природних кормових угідь;

3. призначення для діяльності зі збереження природи мінімум 7% використовуваних земель.

Щодо розвитку сільських територій визначено шість пріоритетів:

- Зміцнення трансферу знань в сільському і лісовому господарстві;
- Зміцнення конкурентоспроможності сільського господарства і забезпечення існування господарств;
- Підтримка організації продовольчого ланцюга і управління ризиком в сільському господарстві;
- Збереження і покращення стан екосистем, залежних від сільського і лісового господарства;
- Підтримка ефективного використання сировини і переходу на низько емісійне господарювання в аграрному секторі;
- Потенціал місць праці і розвиток сільських територій.

Основною проблемою приготування нової САП є значна диференціація ситуації в сільському господарстві окремих країн-членів ЄС та в окремих галузях. Це означає, що не можуть бути єдині універсальні підходи до підтримки конкурентоспроможності сільського господарства у всій спільноті, відповідно потрібні підходи альтернативні [7, с. 9.]. Особливо це характеризує співвідношення між вкладом окремих країн в Спільну аграрну політику та отриманими виплатами (таблиця 1).

Таблиця 1

Показник трансферу Спільної аграрної політики (відношення отримано/вкладено), 2013 р.[8]

Користувачі	Показник	Відносна рівновага	Показник	Платники	Показник
Болгарія	6,23	Іспанія	1,1	Люксембург	0,29
Литва	4,43	Австрія	0,99	Голландія	0,39
Угорщина	3,93	Франція	0,97	Бельгія	0,47
Румунія	3,74	Данія	0,95	Мальта	0,54
Польща	3,01	Фінляндія	0,92	Німеччина	0,61
Латвія	2,60			Великобританія	0,66
Греція	2,59			Італія	0,70
Естонія	2,49			Кіпр	0,80
Словаччина	2,49				
Чехія	2,10				
Ірландія	1,88				
Словенія	1,48				
Португалія	1,43				

Така ситуація, стосовно очікувань в 2013 році вказує на необхідність серйозних змін. Безперечно, що знайти справедливе рішення стосовно всіх країн-членів ЄС дуже складно, оскільки це має певний політичний підтекст. Всіх нові країни ЄС опинилися в групі користувачів фінансової підтримки. Причому найбільше її отримують “наймолодші” члени ЄС, прикладом чого є Болгарія і Румунія. Зі “старих” членів спільноти найбільшими користувачами допомоги є лише Греція, Португалія і Ірландія, тобто саме ті країни, в яких виникли особливі проблеми в умовах світової фінансової кризи. Основними донорами

САП виступають Німеччина, Великобританія, Голландія і Бельгія. Значна диференціація проявляється в тому, що окремі країни можуть в декілька разів більше отримувати коштів, ніж вкладати (Болгарія) або навпаки (Люксембург, Голландія).

Висновки. Особливістю САП на новий плановий період є те, що поряд з цілями стосовно розвитку сільського господарства і його суб'єктів зростаюча увага приділяється цілям соціальним і збереженню навколишнього середовища. Незважаючи на певний конфлікт цілей, така політика ЄС гарантує сільському господарству відповідну фінансову підтримку при одночасному впровадженні різних стимулів до несільськогосподарської діяльності селян, а також обмежень негативного впливу сільського господарства на природне середовище

Зміни в черговій фінансовій перспективі ЄС можуть мати вплив як на конкурентноздатність вітчизняного сільського господарства, так і ситуації у всій національній економіці. Саме тому врахування екзогенічних чинників розвитку аграрного сектора економіки, зокрема очікуваних тенденцій в глобальному і європейському просторі, повинно знайти відображення у пропозиціях щодо програм його розвитку на перспективу.

Література

1. Власов В.І., Саблук Р.П. Проблеми вступу України до Європейського Союзу. // Економіка АПК. - 2005.- №2.- С.132-137
2. Липчук В. Перспективи і проблеми інтеграції України в Європейський Союз // Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: Монографія/ В.Липчук, Г.Черевко Г. Іваницька. За заг. редакцією Д.Г. Лук'яненка, В.І. Чужикова.- К.:КНЕУ, 2007.- с.239-251
3. Липчук В.В. Еволюція та структурні зміни в бюджеті спільної аграрної політики Європейського союзу/ В.В. Липчук, Н.В. Липчук /Фінансова система України, Збірник наук. праць.- Острог:Вид. Нац. Ун-ту «Острозька академія», 2009.-Випуск 11
4. Adinolfi F. .The CAP towards 2020: Possible scenarios for the reallocation of the budget for direct payments, //, J. Little, A. Massot.- Brussels: European Parliament., 2011.
5. Czyżewski A. Ocena projekcji budżetowych UE dotyczących kolejnego okresu programowania w kontekście Wspólnej Polityki/ Rolnej.-A. Czyżewski, A Matuszczak, B. Wieliczko.-Warszawa:Instytut Ekonomikui Rolnictwa I Gospodarki Żywnościowej.-2011.-127 s.
6. European Commission, Communication from the commission to the European Parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions the CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future, COM(2010) 672 final, Brussels, 18.11.2010.]

7. European Commission, Agriculture and Rural Development (2011), The future of CAPmarket measures. “Agricultural Policy Perspectives Briefs” Brief no. 3, p. 9.

8. Houses of the Oireachtas, Joint Committee on Agriculture, Fisheries and Food, Fourth report. Report on the common agricultural policy.-2010.

Summary

Lypchuk V., Lypchuk N.

Lviv National Agrarian University

GENERAL AGRARIAN POLITICS of ЄС ON 2013-2020: REFERENCE-POINTS FOR UKRAINE

In the article examined features of reformation and new reference-points of General agrarian politics of European Union in the context of new планової prospect on 2013-2020, in accordance with the accepted strategy “Europe 2020” and possibilities of their taking into account in forming of the home program and strategies of development of agriculture and rural territories.

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.